

VÁLASZOK A *KORUNK* KÉRDÉSEIRE

A *Korunk* első lapszáma 1926 februárjában jelent meg. 2026. februári, centenáriumi összeállításunkban szeretnénk megszólítani néhány olyan szerzőnket-munkatársunkat, aki jelentős szerepet vállalt/vállal a folyóirat szemlélettágító, tudatalakító munkájában.

Felkérjük, legyen szíves válaszoljon az alábbi, a folyóirathoz kapcsolódó kérdésekre.

Hogyan/mikor került kapcsolatba a *Korunkkal*?

Mik a benyomásai a *Korunk*ról, a folyóirat szerkesztési koncepciójáról és gyakorlatáról az elmúlt években?

Mit javasolna a *Korunk*knak a jövőre nézve?

Miként látja egy kulturális folyóirat szerepét a mai társadalomban?

*Abban a reményben, hogy elfogadja felkérésünket, jó munkát kívánunk,
nagyrabecsüléssel,*

Kovács Kiss Gyöngy
főszerkesztő

Balázs Imre József
főszerkesztő-helyettes

CSAPODY MIKLÓS

irodalomtörténész, PhD, a *Korunk* Kulcsa díjazottja (2021)

1. A *Korunk*knak 1970-től, elsős gimnazista koromtól vagyok olvasója, amikor még Sopronban is elérhető volt az *Utunkkal*, *Igaz Szóval* együtt. Ebből az időből két, túlzás nélkül felejtetetlen lapszám maradt emlékezetes számom-

**A *Korunk* hagyománya
a magyar európaiság,
a világra látó
modernség...**

ra, az 1973. novemberi kalotaszegi és az 1974. februári képzőművészeti, azért is, mert az elsővel Kós Károly, a másodikkal Fülöp Antal Andor ajándékozott meg. Mielőtt szegedi bölcsészként a Dienes László, majd Gaál Gábor szerkesztette régi évfolyamokat végigolvastam volna, 1974 nyarán találkoztam Kántor Lajossal, Gáll Ernővel és Balogh Edgárral, általuk kerültem személyes kapcsolatba a lappal, munkatárs csak 1989 után lehettem.

2. A tematikus számok szerkesztése bevált gyakorlat – az invenció szabadsága és a korlátozott lehetőségek kényszere egyszerre. Tervezés és esetlegesség a műveltség növekvő hiányainak pótlásával, az új irodalmi, művészeti, tudományos jelenségekre való odafigyeléssel – a felkészültség és a célratorés előnyeivel és a szétfutó szálak hátrányaival, de mindig a magyar és egyetemes műveltség sokirányú elmélyítésével. A „súlypontos” összeállításoknak ezért inkább csak az előnyeit látom (amikor esetlegességet mondtam, néhány súlyponttémára és az ismertetett művek egy részére gondoltam). A telitalálatos lapszámok közül csak 2025-ből több is említhető: a januári *Színházi szférák*, a februári *Erdélyi magyar politikusok*, a márciusi *A tragédia formanyelve*, az augusztusi *Magyar történelem – a „válogatott tizenegy”*, amelyből a magyar történelem egy délután megismerhető, az októberi *Modernizmus Erdélyben – társadalom, építés, művészet*. Bizonyos számokat egy-egy szűkebb szakterület nem könnyedén író művelői tesznek olyan elméleti-tudományos írások lelőhelyévé, amelyeket szaklap is örömmel közölne. Olyan lap, amelyik az erdélyi magyar „folyóirat-struktúrában” sosem volt meg, ma is hiányzik, nem is mutatkozik lehetőség rá (ez az adottságok tehertétele – másutt a hiány sokasodásának más okai vannak: veszendőbe ment a *Nagyvilág*, internetre menekült a *Színház*, egy sor nagy múltú folyóirat megszűnt vagy vetélt).

3. Ha nem tűnök szklerotikus konzervatívnak, azt tanácsolnám: járt utat a járatanért el ne hagyj. Akkor sem, ha megkísértenek a vonzalmak és a csábítások, hiszen amellet, hogy úgymond nyitottak vagyunk, leginkább mégiscsak a magunk területe érdekel minket. Ami a sokféle szellemi igény, érdeklődés szem előtt tartását illeti, olvasóként és szerzőként megértem és átérzem a szerkesztés nehézségeit – tájékozódni vágyó olvasókra számítva nem lehet sem minőségi irodalmi lapot szerkeszteni (nem is ez a *Korunk* profilja), sem tudományos igyekezetű ezotériát művelni, sem a másutt hagyományosnak vélt közlönyszerkesztést folytatni. A *Korunk* hagyománya éppen az a magyar európaiság, a világra látó modernség, amelyet Páskándi Géza hirdetett harcosan. Ehhez alakította a lap szerkezetét is, olvasói megerősítésként ennek a gyakorlatnak a követését javaslom.

4. Egy másik kor másik folyóiratának sem „a társadalomban”, hanem „csak” az irodalomban jutott némi szerep: ez volt a *Nyugat*, néhány száz, a csúcson is legfeljebb néhány ezer példányban. A *Nyugat* benne gyökerezett a hagyomány folytonosságában, megrajzolta egy kis nemzet nagy irodalmának modern, 20. századi arcélét. Ma, százhusz évvel később nem hiszek benne, hogy a mai magyar világ(ok)ban egy kulturális folyóiratnak lehetne bármilyen „társadalmi szerepe” akkor, amikor néhány ezernyi igazi értelmiséginek, tudósnak, írónak, művészenek semmiféle szerepe nincs a társadalom tájékozódásának, mentalitásának, műveltségének alakításában. A *Korunk* mégis ennek az értelmiségnek a szellemi luxusa, „a közértelmesség kapillárisa”. Nemcsak százévnyi hagyománya van, hanem jövője (sőt még jelene) is, hiszen a Fábíán Ernő megfogalmazta „Apáczai-modell” mai viszonyaink között sem vesztett érvényéből.

EGYED ÁKOS

történész, az MTA külső tagja, a Korunk Kulcsa díjazottja (2022)

1. Imreh István a *Korunk* számára az 1988-as évek Erdélyéről kért tanulmányt. Egyébként első írásom a *Korunkban* 1957-ben jelent meg *Az 1907-es parasztfelkelés* címmel. Rendszeresen az 1970-es évektől közlök a folyóiratban.

2. A szerkesztést nagyon kiválónak látom.

3. Azt javaslom, hogy a folyóirat foglalkozzék nagy témákkal. Például a háborús helyzettel napjainkban. Nyugat-Európa helyzetével. Szeretném, ha az ifjúság olvasná a folyóiratot, és ha a lapot foglalkoztatná az ifjúság jövőbeli szerepvállalása.

4. A mai társadalomban a kulturális folyóiratok több erdélyi témával foglalkozhatnának. Az ilyen folyóiratoknak eligazító szerepük van az ifjúság számára.

GYÁNI GÁBOR

történész, az MTA rendes tagja, a Korunk Kulcsa díjazottja (2015)

1. Emlékezetem szerint negyedszázada történt, hogy felkérést kaptam a lap szerkesztőitől, bizonyára Kovács Kiss Gyöngytől, hogy adjak a lapba írást, amely a *Korunk* egy 1999. évi számában meg is jelent: az írás a polgárosodásról, valamint a magyarországi polgárságról szólt. Azóta számtalan cikkem jelent meg a *Korunkban*, ezek az írások mindig felkérésre készültek. Egyszer, a közelmúltban arra is lehetőséget kaptam, hogy megszerkesszek (megszervezzek) egy teljes *Korunk* lapszámot a történelmi emlékezetéről. Megjegyzem: kivétel nélkül mindig tudományos dolgozatokat adtam ide közlésre, amelyek az éppen kutatott témáimról szóltak. Ilyenformán a *Korunkban* az idők során megjelent publikációim, amelyek Kovács Kiss Gyöngy figyelmes szerkesztői ténykedésének az eredményei voltak, híven reprezentálják, hogy mi foglalkoztatott az elmúlt évtizedekben kutatói pályámon.

2. Miután a lap az utóbbi évtizedekben tematikus számok készítésére tért át, könnyű mérleget vonni a szerkesztési koncepcióról: azok a témák (12 egy évben), amelyek minden lapszámban az anyag gerincét adják, a lehető legváltozatosabbak, a szellemi élet meglehetősen tág spektrumát érintve. Ezt én szerencsés szerkesztői megoldásnak tartom, mert ennek során fókuszált és koherens lapszámok kerülnek az olvasók elé, ahol egy adott témát jól körbejárnak a szerzők. Saját szerkesztői gyakorlatomból is tudom, hogy milyen nehézségekkel jár így összeállítani egy adott lapszámot, miután az előre megszabott téma kötelez, s egyben korlátoz is: ha valaki(k) nem írják meg szerkesztői felkérésre a cikket, mindjárt probléma adódik a lapszám terjedelmének megtöltését illetően. Viszont kétségtelenek az előnyei is ennek a gyakorlatnak: igen alapos áttekintés adható ily módon a kiválasztott kérdésekről. Én szeretek ilyen folyóiratokat olvasni.

A *Korunk* második sajátossága, hogy nem kisebbségi provinciális, hanem össznemzeti „kozmpopolita” folyóirat, amely – ma szinte egyedülként – képviseli és integrálja a teljes magyar nyelvű tudományos és szellemi életet. Ezért nagyon-nagy köszönet jár a lap szerkesztőinek, akik *pártpolitikai elfogultságok nélkül* (ami manapság ritka, mint a fehér holló) teremtenek fórumot minden magyar tollforgatónak, elsősorban persze a tudomány művelőinek széles e magyar hazában.

Végül: a valamikori *Valóság* megszűntével (annak a mai jogutódja már nem is emlékeztet a régi *Valóságra*) a *Korunk* napjainkban az egyetlen olyan havonta megjelenő értelmiségi folyóirat, amely a szellem igazi tágasságában tájékozódik és

tájékoztató. Erre égetően nagy szükség mutatkozik-mutatkoznék, szűkebben vett hazánkban azonban ma nincs ilyen fórum, és ezt a funkciót újabban egyedül a *Korunk* tölti be. Ez a tény mindennél többet elárul a lap kivételes fontosságáról.

3. Mindenekelőtt javaslom, hogy a szerkesztők folytassák az előbbieken taglalt gyakorlatukat, amely tematikus számok összeállításával jár együtt. A lehetséges témák esetében pedig egyes vitatott kérdések napirendre tűzését lenne célszerű komolyan venniük úgy, hogy az egymással polémiában álló nézetek szószólói egyazon számban kaphassanak megszólalási lehetőséget. Továbbá: mivel a tudományos közösség tagjai napjainkban erősen nemzetköziesedtek, és például a magyar tudósoknak is ma már tekintélyes hányada él és dolgozik az országhatárokon túl, rendszerint a fejlett nyugati világban, az ő bekapcsolásuk a *Korunk* szerzői gárdájába elkerülhetetlennek tetszik. Hiszen például a három utóbbi magyar származású Nobel-díjas magyar alkotó, tudós és művész egyike sem él Magyarországon, bár az író Krasznahorkai azért, szerencsére, magyarul írja a munkáit. Egy kevésbé kimagasló példát említve, immár a saját szakmámban a fiatal és középkorú magyar történészek közül is igen nagy számban tanítanak és élnek Nyugaton, köztük számos tanítványom. Így az ő megszólaltatásuk is fontos feladata kellene, hogy legyen akár a *Korunk*nak is; már csak azért is, mert többnyire ők is a magyar és közép-kelet-európai történelemtől írnak, de közülük csak kevesek munkái válnak a hazai olvasók előtt ismertté, sőt olykor még a szakmabeliek előtt is rejtve maradnak. Ezzel kiteljesedhetne az az univerzális magyar szellemi alkotói kör, amely a *Korunk* révén kerül(het) bele szellemi vérkeringésünkbe.

4. Erre a kérdésre talán már válaszoltam is az előbbieken. Azzal egészíteném ki mindezt, hogy egy kulturális folyóiratnak ma és mindenkor olyan témákat kell és illik megpendítenie, amelyek aktuális erővel hatnak; ebből nem zárom ki a politikai kultúra égető problémáit sem, hiszen ezek egyrészt élénken foglalkoztatják a művelt közvéleményt, másrészt a tudomány művelőinek is van róla szakmai véleménye. Nem kell félni attól, hogy ezek az olykor kényes témák megosztóak is lehetnek, hiszen nagy baj van akkor, ha mindenki egyformán gondolkodik a köz ügyeiről, az ilyen „egydimenziós” politikai és kulturális atmoszféra az emberi világ dinamizmusának elhossa a végét. A kulturális folyóiratokra szemnyitogató szerep hárul; ami azt jelenti, hogy emészthető formában és módon közvetíti a szűk körű szakmai diskurzusokat az értelmes (olvasó)közönség számára. Ezt várom, ezt várjuk a *Korunktól* is.

HAJDÚ ÁRON

nyomdaigazgató, a *Korunk* Kulcsa díjazottja (2005)

1. Az a szerencsés olvasója vagyok a *Korunk*nak, aki havonta elsőként veszi kezébe a nyomtatott folyóiratot. Hogy miért? Harminc éve történt. Bátyám közvetítésével, aki akkor a lap állandó munkatársa volt, 1996-ban keresett meg Kántor Lajos, hogy a lap nyomtatásáról beszéljünk. Akkor neveztek ki a csíkszeredai Alutus nyomda élére, fontosnak tartottam, hogy a *Korunk* is megrendelőnk legyen, és nagyon bíztam a találkozás sikerében. Azóta Csíkszeredában nyomtatjuk a folyóiratot. Kezdetben minden lapszám nyomtatásakor eljött hozzánk Heim András grafikai szerkesztő, hogy a nyomdai munkálatokat felügyelje, de nem voltak minőségi panaszok, viszont nagyszerű barátság alakult ki közöttünk. Nemkülönbén Kántor Lajossal is, aki kiváló személyiség volt, és akit rendkívül

tisztelek és nagyon sokat tanultam tőle. Számos könyvet készítettünk közösen, sokat vitáztunk azon, hogy milyen kell hogy legyen egy szép könyv: méretek, arányok, betűtípus, kötésterv, egyenes vagy gömbölyített gerinc, borító. Szerettem vitatkozni, pontosabban egyeztetni vele, hogy milyen legyen a könyv, amin éppen akkor dolgoztunk, mert pragmatikus volt, de ugyanakkor rugalmas is, ha jónak találta javaslatomat. Úgy gondolom, kölcsönös volt a barátság, a tisztelet és megbecsülés, mert a 2011-ben megjelent, általa szerkesztett *Könyv, grafika – Könyvművészet Erdélyben* című kötetben megjelent egy írásom *A ma is élő könyv* címmel, és helyet kaptam a *Grafikusok, tervezők* fejezetben.

Hosszú idő a harminc év, szoros kapcsolat alakult ki közöttünk. Olyan idők is voltak, amikor ez a kötődés segítette finanszírozás nélkül hónapokig megjelentetni a lapot. Nem volt ritka, hogy hét-nyolc hónapig nyomtattuk a lapot bízva abban, hogy sikerül majd a nyomtatási költségekre pályázati úton forrásokat találni. Szerencsére mindig találtak megoldást, és mára a *Korunk* szerkesztősége az egyik legkiegyensúlyozottabb és legmegbízhatóbb partnere a nyomdának. Volt jó is, rossz is, de összességében a kölcsönös megbecsülés és barátság jellemezte az elmúlt harmincéves kapcsolatunkat. Az a nagy megtiszteltetés is ért, hogy 2005-ben elsőként vehettem át az akkor alapított *Korunk* Kulcsa díjat.

2. Az előző kérdésre adott válaszom alapján nyilvánvaló, hogy nagyra értékelem a *Korunk*at, a szerkesztőség munkáját, és szívesen olvasom a lapot. Fontosnak tartom, hogy a szerkesztőségben történt generációváltás folytatta, mi több, fejlesztette a lap kiegyensúlyozottságát és minőségét, így megőrizte sokszínűségét és a kortárs kérdések iránti érzékenységét. Véleményem szerint a *Korunk* szerkesztési koncepciójának fontos eleme a tematikus számok összeállítása, melyek egy aktuális témát járnak körül mélyrehatóan. Az egyes tematikák lehetőséget nyújtanak az olvasó számára, hogy rálásson a társadalmi és kulturális élet különböző területein zajló folyamatokra, hogy hiteles információk birtokába jusson, és ezekről kiegyensúlyozott véleményt alkothasson. Úgy gondolom, hogy az egyes lapszámok választott tematikája mindig időszerű és vélhetően méltó az olvasók széles körű érdeklődésére. Ezt elsősorban a szerkesztőség, de az egyes lapszámokhoz kiválasztott neves szerzők szakmaisága és hitelessége is garantálja. Ugyanakkor látható a szerkesztőség folyamatos törekvése, hogy közlési lehetőséget biztosítson pályakezdők számára is. A *Korunk* mint akkreditált tudományos lap, azon kevés itthoni fórum közé tartozik, ahol egy közlés nagy jelentőséggel bír egy fiatal szerző számára. A folyóirat rendszeresen foglalkozik kortárs képzőművészeti kérdésekkel is, legtöbbször telitalálat az egyes lapszámok illusztrárainak megválasztása. Igényesnek tartom a lap tipográfiáját is. Összefoglalva úgy vélem, hogy a *Korunk* folyóirat szerkesztési koncepciója rendkívül széles körű és összetett, a lap a romániai magyar művelődés egyik legfontosabb fóruma.

3. Kitartást, hogy a nyomtatott folyóirat megjelenését továbbra is biztosítsák, hozzájárulva a hagyományos olvasási kultúra megmaradásához. Talán nem vagyok egyedül, akinek nehezére esik egy irodalmi lapot elektronikus formában olvasni. Következetességet, hogy a lap szakmaisága és színvonala töretlen maradjon, és továbbra is teret adjon új, feltörekvő alkotóknak és szerzőknek, hogy bemutatkozhatnak a közönségnek. Szívesen látnék több recenziót és kritikát irodalmi alkotásokról. Az olvasóknak segítségre van szükségük abban, hogy tájékozódhassanak, és hiteles képet kapjanak a romániai magyar irodalom termékeiről.

4. Mint olvasó – véleményem szerint – a kulturális folyóiratok fontos szerepet játszanak abban, hogy a különböző művészeti ágak alkotásait, közismert és

fiatal alkotóit bemutassák a közönségnek. Napjaink felgyorsult világában és információdömpingjében akár mentőövet is jelentenek a kultúra iránt érdeklődőknek, hogy hiteles, jól meghatározott értékrend alapján informálódjanak. Ugyanakkor a közölt írások alapján az olvasók bepillantást nyerhetnek a számukra ismeretlen szakmai műhelyekben folyó tudományos tevékenységekre. Azt gondolom, egy kulturális folyóiratnak kiemelkedő szerepet kell vállalnia az idegen nyelvű kultúrák, ezek szellemi termékeinek bemutatásában is. A kölcsönös megismerés, ugyanakkor a másság elfogadása nagyban hozzájárulhat a különböző nemzetek közötti feszültségek enyhüléséhez, az egymás iránti megbecsülés és értékes párbeszéd megteremtéséhez.

HERMANN RÓBERT

történész, az MTA doktora, a Korunk Kulcsa díjazottja (2020)

1. Először a régi, 1990 előtti *Korunkkal* olvasóként kerültem kapcsolatba – még gimnazistaként Székesfehérváron, majd Budapesten egyetemistaként rendszeres vásárlója voltam a lapnak. Tudtam, hogy Romániában milyen diktatúra van, s meglepett, hogy az adott lehetőségek mellett milyen színvonalas, sokszínű folyóirat jelenhet meg, amelyben rengeteg, számomra kimondottan érdekes történeti, irodalomtörténeti tanulmányt lehetett olvasni. Emlékszem, itt olvastam először a mikrochipekről, s ezeknek az ipari termelésre gyakorolt lehetséges hatásairól. Gimnáziumban volt egy spontán önképzőkörünk, s emlékszem, az egyik barátom ennek a cikknek az alapján vezette le, hogy a szocialista gazdasági rendszer rövid időn belül meg fog bukni, mert nem fogja bírni azt a technológiai versenyt, amelyet a mikrochipek megjelenése gerjeszteni fog.

Ezt követően már szerzőként kerültem kapcsolatba immáron a folyóirat legújabb, III. folyamával; 2002-ben jelent meg egy tanulmányom a Kossuth-émlék-év alkalmából Kossuth és Görgei kapcsolatáról, azóta többé-kevésbé rendszeres szerzője vagyok a *Korunk*nak, vagy másfél tucat tanulmányom jelent meg, voltam vendégszerkesztő, sőt egy *Korunk*-könyv szerkesztője is – emellett a Korunk Kulcsa díj boldog és büszke tulajdonosa. No, meg viszonylag rendszeresen adtam elő a Korunk Akadémián különböző 1848–49-es témákról – ezekre az eseményekre is jó szívvel emlékezem.

2. A nem szűk szakmai, hanem enciklopédikus folyóiratokat világszerte két gyakorlat jellemzi: vagy az egyes számok is teljesen vegyes cikkeket, esszéket, tanulmányokat közölnek, kiegészítve esetleg szépirodalommal vagy recenziós rovattal; vagy az egyes számokat valamilyen szűkebb-tágabb tematika alapján szerkesztik. Ahogy elnézem, ez a ritkább – a megállapítást csak némileg árnyalja, hogy különböző emlékévek során az egyes lapok esetleg emlékszámokat jelentetnek meg. Az első megoldást alkalmazó folyóiratok folyamatosan megpróbálják kiszolgálni az olvasóközönségüket – a második megoldás hívei viszont „nevelni” akarják az olvasókat, azaz, mintegy rávenni őket arra, hogy ne csak a szívüknek kedves témákról olvassanak. Az előbbi a biztosabb és kényelmesebb, az utóbbi a bátrabb és kockázatosabb modell.

A *Korunk* az elmúlt években láthatólag a tematikus megközelítést részesíti előnyben, s az egyes számok spektruma kimondottan szélesnek mondható, a számomra oly kedves történelemtől a filozófián, szociológián, irodalomtörténeten és -elméleten át egészen a dizájnig, és még hosszan sorolhatnám. Mindig meglep az a szerkesztői ötletesség és merészség, ami ezeket a nem hagyományos

témákat bemutató számoknál megfigyelhető, s csak gratulálni tudok hozzá. Külön érdekes számomra, hogy az egy-egy tudomány- vagy művészeti ághoz kötődő tematikus számok mellett megjelentek az „asszociatív”, egy-egy fogalom, érzelem, jelenség köré épülő számok, amelyekben az egyes írások között valóban csak igen laza kapcsolat van. A *Korunk* ebből a szempontból egyedi jelenség a magyar folyóirat-irodalmon belül, nem tudok más, hozzá hasonló orgánumról.

3. A legegyszerűbb, ha azt írom, hogy „csak így tovább!” Azaz továbbra is ezzel a merészséggel, a tágabb értelemben vett humán kultúra jelenségeinek széles körű bemutatásával, megismertetésével foglalkozzanak. Nyilván szükség és igény van a történelmi, irodalmi, művészeti évfordulós számokra már csak azért is, mert az értő és érdeklődő, de nem szakmai közönség ezekből ismerheti meg a szakma legfrissebb kutatási eredményeit – a kívánatosnak tartott 30 000 karakter nagy fegyverező erő a szerzők számára is. De szükség van a szokatlan, formabontó megközelítésekre és témákra is.

4. Amikor jómagam felcseperedtem (szocializálódtam), a folyóiratoknak a mainál jóval kitüntetettebb szerepe volt. Ma már nehezen elképzelhető, hogy egy-egy érdekesebb lapszámnak hogyan ment híre, s hogyan fogyott el napok alatt; vagy hogy egy-egy érdekesebb írás nyomán rádió- és tévéműsorok születtek. A magyar folyóirat-kultúrának ez a kitüntetett szerepe és helyzete 1990 után lassan megszűnt – a lapok többsége filléres gondokkal küzd; örül, ha a nyomdászamlát fizetni tudja; problémák vannak a terjesztéssel, s egyre több az online orgánum. Kimondottan nagy múltú folyóiratok szerkesztőségei gondolkodnak azon, hogy felhagyjanak a nyomtatott megjelenítéssel. Egyszóval, nem túl virágzó a kép.

Mégis úgy vélem, hogy szükség is, igény is van a folyóiratokra. Nem ugyanaz az érzés megjelenni egy online lapban, mint egy nyomtatottban – a képernyő illata nem versenyezhet a papíréval. Nem ugyanaz az érzés a képernyő görgetése, mint egy nyomtatott szám lapozása.

De ez csak a szubjektív szerzői és olvasói érzés. Ugyanakkor úgy vélem, hogy ahogy az e-book nem váltotta fel a nyomtatott könyvet, az online megjelenés sem fogja teljes mértékben felváltani a nyomtatott folyóiratot. Vannak olyan műfajok, írások, amiket az ember nem szívesen olvas képernyőn. És ott van a maradandósági szempont is: a számítógépes-internetes kultúra nagyon törekeny alapokon nyugszik, a digitális adathordozók élettartamáról nincsenek megbízható tapasztalataink, a papír azonban – ha csak az európai kultúrát nézem – az elmúlt több mint 500 évben bizonyított.

Összességében úgy vélem, hogy – ha csak a magam szűk szempontjait nézem is – még mindig a folyóiratok a legalkalmasabbak arra, hogy a humán tudományok és kultúra legújabb eredményeit, az új megközelítéseket közérthető módon eljuttassák az érdeklődő olvasóközönséghez. Ezt a szerepüket nem tudják átvenni az online portálok, a blogok, a podcastok és semmilyen más fórum. Nem könnyű s nem mindig hálás ez a küldetés, de a folyóiratok nélkül bizonyosan szegényebbek (és tájékozatlanabbak) lennénk.

HÖRCHER FERENC

filozófus, esztéta, az MTA doktora, a *Korunk* szerkesztőtanácsának tagja, a Korunk Kulcsa díjazottja (2023)

1. 2012-ig sikerült visszakeresnem az eredettörténetet – természetesen a világháló segítségével. Az év márciusában utaztam Kolozsvárra, egy költői életművemről szóló beszélgetésre. Balázs Imre József, a fiatal költő, irodalomkritikus és szerkesztő vezette a beszélgetést. Ja, és az est a Bulgakovban zajlott le, Orbán János Dénes lelkes házigazdai szerepével, vacsorával, éjszakába nyúló beszélgetéssel.

Balázs Imre József aztán interjút is készített velem, ami már a *Korunk*ban jelent meg 2012 szeptemberében: *Az irodalmat nem lehet hazudni. Kolozsvári beszélgetés Horvay Hörcher Ferencsel* címmel. (https://epa.oszk.hu/00400/00458/00584/pdf/EPA00458_korunk_2012_09_074-079.pdf)

Ugyanebben a számban néhány versem is megjelent, a beszélgetés alatt (https://matarka.hu/cikk_list.php?fusz=108667).

Innét, úgy tűnik, megállíthatatlan volt a kapcsolatunk mind szorosabbra fűzése. Legfeljebb azt kell megjegyezni, hogy míg az indulásnál költőként szerepeltem, a későbbiekben elsősorban filozófusként és esztétaként vállaltam szerepet különböző szövegekkel, illetve tematikus összeállítás szerkesztőjeként. Pedig én örülnék, ha költőként is többet foglalkoztatna a lap. Mindenesetre tevékenységemben egyre inkább Rigán Lóránd volt a szerkesztők közül a partnerem, aki mindig lelkiismeretesen végezte szerkesztői munkáját, s ha jól látom, kölcsönösen sikerült egymást inspirálnunk.

Két bizonyíték a laphoz fűződő kapcsolatom erősségére. Hamarosan beválasztottak a szerkesztőbizottságba. 2023-ban pedig elnyertem a folyóirat Korunk Kulcsa díját.

2. Úgy gondolom, a lap nagyon szépen, egyenletes színvonalon tudja hozni azt a szerkesztői koncepciót, amely mentén szerkesztői megbízható teljesítményt nyújtva dolgoznak, s lapszámról lapszámra felvonultatják a magyar nyelvű irodalom és kultúra széles palettáját. Nem szűkül le a *Korunk* érdeklődése nemzedékre, politikai programra, világnézetre vonatkozóan. S ami különösen tetszik nekem: a tematikus számok tematikájának kiválasztása: mindig meg tudnak lepni az épp aktuális vizsgálati anyagukkal.

3. Először is azt, hogy tartsanak ki, akkor is, ha „korunk” nem feltétlenül kedvez a kultúrának, és azon belül az irodalomnak. Hogy tartsanak ki a nyomtatott folyóirat-változat mellett is, mert az ad súlyt egy lapnak. Hogy adjanak lehetőséget az új nemzedéknek – s ne csak az irodalomban, de az elméletben is, de ne feledkezzenek el a „boomer” generációkról sem, amelyekhez már én magam is tartozom. Hogy próbáljanak becsempészni minél többet a lapba az európai kultúra múltjából, jelenéből.

4. Sajnos a híres magyar folyóirat-kultúra virágkora valószínűleg már a múlté. Ám a lapok dicséretes erőfeszítéssel próbálják fenntartani a saját hagyományait. Bizonyos értelemben a lapban író, publikáló szerzőknek és a lap potenciális olvasóit jelentő rétegeknek a felelőssége az, hogy a lap fennmaradása biztosítható-e. Nyilván van ebben felelőssége a kulturális politikának is a többségi nemzet szintjén, és a magyar kisebbségi kultúrában is, valamint az anyaországban is. De a kultúra nem tartható fenn vezényszóra. Azt azoknak kell művelnie, akik az adott kulturális közösség tagjai. Így például Neked is, Kedves Olvasó! A kultúra határozza meg a mindennapjainkat, társas környezetünket, világszem-

léletünket – de politikánkat is. Ez adja a kulturális folyóiratok kiemelt jelentőségét és szemléletformáló szerepét.

MARKÓ BÉLA

költő, A Kós Károly Akadémia Alapítvány elnöke, a Korunk Kulcsa díjazottja (2017)

1. Csupa paradoxon a múltunk. Például az is, hogy változékony idő- és eszmejárású korunkban a *Korunk* száz esztendőn át változatlan címmel jelent meg. De a szójátékon túllépve, nemcsak a címe változatlan, hanem a célja is, hogy műfajokat vagy akár szűk pártideológiákat áthidalva az egy és oszthatatlan kultúra otthona lehessen, ahol megfér egymás mellett a tudomány, az irodalom vagy a művészet is. Többé-kevésbé sikerült ez egy évszázadon át. Hol többé, hol kevésbé persze, rendszertől függően. Összességében viszont olyan szellemi műhely volt a *Korunk*, amelyet az újabb meg újabb nemzedékeknek nem kellett még a legélesebb történelmi fordulatok táján sem megtagadniuk. Nyilván nem is válalhattak mindent és mindenkit, ennek ellenére rendkívül tanulságos, hogy 1989 decemberében, amikor az irányváltás legtöbb esetben névváltoztatást is jelentett, a *Korunk* megtartotta a nevét. Emlékszem, mekkora indulattal cseréltük mi is Marosvásárhelyen az *Igaz Szót Látóra*, és hogyan lett az *Utunkból Helikon* Kolozsváron. Erdély-szerte az átkeresztelés napjai voltak azok, *Népújság* lett a *Vörös Zászlóból*, *Erdélyi Figyelő* az *Új Életből*, sőt még az *Igazságot* sem lehetett vállalni, *Szabadság* lett belőle. Teljesen új címek tűntek fel a fejléceken. A *Korunk*nak ezek szerint nem volt szüksége ilyesmire. Még akkor sem, ismétlem, ha néhány szerzőjétől vagy szerkesztőjétől ugyancsak meg kellett szabadulnia ennek a folyóiratnak is, ám a folytonossága soha meg nem szakadt teljesen. De nem válaszoltam még a kérdésre, hogy mikor került kapcsolatba a *Korunkkal*. Afféle bevezetőként kezdtem beszélni a száz évről. És nem csak. Ugyanis rá kellett jönnöm, hogy hosszabb az az idő, amióta ismerjük egymást, mint amennyi addig eltelt a *Korunk* életéből. Mert hát, mi tagadás, ezelőtt ötvenöt évvel, 1970-ben fordultam meg legelőször a *Korunknál*. A főtéren, a Mátyás-szoborral szemben, az akkori Egyetemi Könyvesbolttól két-három házzal odébb, az emeleten volt a szerkesztőség. Akkor kezdtem az első évet a magyar–francia szakon, és rögtön meg is tapasztaltam, hogy a szülővárosomnál, Kézdivásárhelynél legalább tizenöt-ször nagyobb Kolozsváron ugyanúgy otthon érezhettem magam, mert a kezdő poétát nagy-nagy figyelemmel és segítőkészséggel fogadta be a diktatúrában is hihetetlenül pezsgő irodalmi élet. Mondjuk Kántor Lajos, aki az egyik szerkesztője volt a *Korunk*nak, és általa lettem hamarosan szerzője is a folyóiratnak. Verssel mindenképpen, de ha jól emlékszem, valamilyen esszéféleséggel is. Nem volt a *Korunk* par excellence irodalmi lap, mint az akkoriban a Szentegyház utcában működő *Utunk*, de Kántor Lajos, majd az 1972-ben odakerülő Aradi József állandó mentorai voltak a Gaál Gábor Irodalmi Körnek, amelynek én 1971-ben két évre, egészen 1973 őszéig elnöke lettem. Könyörtelenül igényes szellemi műhely volt a *Korunk*, nem felejtettem Szilágyi Júlia okos figyelését, Gáll Ernő nyugtalan intellektusát, de még a sokat tapasztalt Balogh Edgár javíthatatlan optimizmusát sem. Közelebb állt a *Korunkhoz* egy másik kör, a filozófusok, Tamás Gáspár Miklósék Diotima Köre, de ez inkább csak egyfajta munkamegosztás volt, hiszen Kántor Lajossal attól kezdve már-már napi kapcsolatba kerültünk, együtt terveztük sokszor a Gaál Gábor-üléseket, együtt beszélgettünk meg a követke-

ző témát. Ő törte meg a kör irodalmi egyoldalúságát is olyan ötletekkel példának okáért, hogy javaslatára meglátogattuk az azóta is félárnyékban maradt, pedig rendkívül izgalmas expresszionista festő, Incze Ferenc műtermét egy főtéri padlásterben. De ismétlem, nemcsak ő, hanem az egész szerkesztőség számon tartotta a fiatalokat.

2. Sommás véleményem a *Korunk* szerkesztési koncepciójáról talán az lehetne, hogy: van szerkesztési koncepciója. Ugyanis nem mindegyik lapunkról mondható ez el. Voltam én is másfél évtizeden át lapszerkesztő, majd voltam főszerkesztője a *Látónak*, egy ideig ténylegesen, aztán már inkább csak névlegesen, de mindenképpen tudni vélem, hogy még egy irodalmi folyóirat koncepciójához sem elegendő minél jobb verseket, novellákat, esszéket meg kritikákat begyűjteni és közölni egy bizonyos arányban. Hát még egy sokkal összetettebb profilú lapnál, amelynek címe alatt az szerepel, hogy: fórum, kultúra, tudomány. Ráadásul úgy ismeretterjesztő és tudomány-népszerűsítő is, hogy közben az illetékes szakmai grémiumok által elismert, vagyis akkreditált kiadvány. Ami pedig a koncepciót illeti: úgy tud a *Korunk* összmagyar érdekű lenni, hogy erdélyiségét nem téveszti szem elől, mi több, láthatóan ennek a transzilván jellegnek az érvényesítésére törekszik. Fontos program ez. Szeretem azt is, hogy számról számra egyetlen téma köré szerveződik a lap, ami nyilván arra készíti, sőt kényszeríti a szerkesztőket, hogy hónapról hónapra felejtsek a rutint, tehát a szó szoros értelmében szerkesszenek is, ne csak kéziratokat kérjenek és rostáljanak. Valószínűleg nehezebb így lapot csinálni, de olvasóként csak méltányolni tudom. Ha a számok súlypontosak, az mindenképpen hasznos. Persze hajdani tapasztalatom szerint hónapról hónapra helyet kell hagyni emellett a jó értelemben vett aktualitásnak is. A lényeg: a *Korunk* ma is pótolhatatlan, nem pedig egy a sok közül.

3. Erdélyben ma sem a múltról, sem a jövőről nincs termékeny vita. Sőt nem nagyon van semmilyen vita. Holott a mostani globális válságban, amikor felbomlani látszik a huszadik század végén és a huszonegyedik század elején kialakult politikai, kulturális, de akár morális értékrend is, nagy szükség van arra, amit a *Korunk* eddig is művelt: közelebbi vagy távolabbi történelmünk tanulságainak megfogalmazására. Mint ahogy nagy szükség lenne az alapvetően konzervatív, tradicionalista erdélyi magyar társadalomban a modernizációs igény felerősítésére, minél nagyobb teret adva egy kritikus értelmiségi szemléletnek. Száz év hagyománnyal a háta mögött a *Korunk* igazán nagy súllyal szólhat hozzá a következő száz év programjához úgymond.

4. Rendkívül rövid idő alatt változott meg világszerte a nyilvánosság szerkezete, és ez nemcsak a kommunikációs eszközök változását jelenti, hanem a közélet eddigi hierarchiája is felborult. Eltérően az álnevek mögé rejtőzött úgynevezett kommentelőktől vagy trolloktól, a hamis hírek gyártóitól és terjesztőitől, egy kulturális folyóirat látható, olvasható, megőrizhető, számonkérhető. A szerzőknek és szerkesztőknek van arcuk. Vagyis van felelősségük is. Ez egyidejűleg esztétikai és etikai felelősség is. Ma látszólag a kulturális élet nem a folyóiratokban, nem a színházakban, nem a koncerttermekben, nem a könyvbemutatókon zajlik, hanem a digitális térben. De ez ne tévesszen meg minket! Minél inkább meg akarják kerülni a hatalmon lévők – legyen szó kulturális vagy politikai hatalomról – az „írástudókat”, és minél inkább próbálják azt sugallni, hogy mindenki „írástudó”, aki írni tud, annál inkább tudatában kell lennünk annak, hogy mekkora szükség van az olyan műhelyekre, mint például a *Korunk* is. Folyóiratot

szerkeszteni: szakma. Akár papíron, akár képernyőn. Ez a szakmaiság ma sem helyettesíthető semmi mással.

ROMSICS IGNÁC

történész, az MTA rendes tagja, a *Korunk* szerkesztőtanácsának tagja, a Korunk Kulcsa díjazottja (2010)

1. Először az 1980-as évek elején kerültem kapcsolatba a *Korunk* akkori szerkesztőivel, miközben Bethlen István nyomait kerestem Kolozsvárott és általában Erdélyben. Ennek azonban nem lett folytatása. Valójában 1998 óta tartozom a folyóirat szerzői közé. Ekkorra készültem el a *Magyarország története a XX. században* című munkámmal, amelyből – még megjelenése előtt – Kovács Kiss Gyöngy, a folyóirat történelmi rovatának szerkesztője részleteket kért közlésre. 2003-ban előadtam a *Korunk* budapesti konferenciáján, majd 2005-ban ennek kolozsvári folytatásán. 2007-ben egyik első előadója voltam a Korunk Akadémia rendezvénysorozatának. Közben újabb tanulmányaim is jelentek meg a lapban, amelyek elismerésképpen 2010-ben a szerkesztőség az évről évre kiadott Korunk Kulcsa díjjal jutalmazott. Ezt követően szinte minden évben jelent meg egy-egy tanulmányom a folyóiratban, s a Korunk Akadémia rendezvényeinek is egyik állandó előadója voltam. Sőt a lap szerkesztőbizottságaként működő „grémiumnak” is egyik magyarországi tagja lettem. *Nemzet, állam régió* címmel korábbi írásaimból 2013-ban emellett egy kötetet is összeállítottam a Korunk–Komp Press Kiadó számára. Együttműködésünk fontos eredményének tartom, hogy elfogadva felkérésemet Kovács Kiss Gyöngy az *Atlantic Research and Publications* kiadóvállalat számára, amelynek akkor szerkesztője voltam, 2011-ben vastos kötetet állított össze Erdély 16–18. századi történetéről. Az angol nyelvű és a Columbia University Press által terjesztett kiadványban – *Studies in the History of early Modern Transylvania* – 18 tanulmány jelent meg zömmel erdélyi magyar történészek tollából. (Ennek folytatása, a Hunyadi Gábor Attila által szerkesztett kötet – *State and Minority in Transylvania, 1918-1989* – 2012-ben került a világ nagy könyvesboltjaiba.) Együttműködésünk egyik utóbbi produktuma *A magyar kisebbségek 100 éve* című tanulmánykötet, amely a Magyar Tudományos Akadémia 2022. szeptember 22–23-ai reprezentatív konferenciájának az előadásait tartalmazza, s amelyet Kovács Kiss Gyöngy szerkesztésében ugyancsak a Komp-Press Kiadó jelentetett meg 2023-ban.

2. A *Korunk* a Kárpát-medence legrégebb óta megjelenő kulturális folyóirata. Ez önmagában véve is nagy eredmény, hiszen a politikai változásokat mintegy felülírva a magyar kultúra folytonosságának a bizonyítéka. Ráadásul nemcsak a romániai magyar nyelvű, hanem a határokon és világrészeken átívelő összmagyar kultúra kontinuitásának is a tanújele. A *Korunk* vitathatatlanul erdélyi és azon belül kolozsvári folyóirat. Mindig az volt, s ma is az, hiszen itt szerkesztik, itt jelenik meg, és innen terjesztik. Tartalmi szempontból azonban egyáltalán nem provinciális, s még csak nem is regionális. Szerkesztői európai perspektívában gondolkodnak, s szerzőik között a világ minden részének magyarul író intellektueljei megtalálhatók. Elsősorban persze a Kárpát-medenceiek, de mellettük a Nyugat-Európában és Amerikában otthonra találtak is. Ez a lap második nagy erénye. A határok nélküli magyar szellemiség képviselete. A harmadik: a szigorú professzionalizmus. Eltérően az anyaországi lapoktól, amelyek a társadalom megosztottságához hasonlóan évek óta vagy jobb- vagy baloldali tartal-

makat közölnek, a *Korunk* szerkesztőitől távol áll ez a világot jókra és rosszakra, barátokra és ellenségekre felosztó attitűd. Ha az írás szakmai szempontból áll a lábán, akkor mindegy, hogy ki a szerzője, a *Korunk* közölni fogja. Viszont nem fogja közölni, bárki is a szerzője, ha a szakmai mércének nem felel meg. Pláne, ha a tudást direkt politikai lojalitással vagy kritikával próbálja pótolni. A szerkesztőbizottság tagjaként tudom, hogy a szerkesztők ilyen okokból nem egy esetben nagyon jól ismert magyarországi szerzők írásait is elutasították vagy átdolgoztatták. Nem igaz tehát az a 2024-ben megfogalmazódott vád, hogy politikai szempontból a *Korunk* részrehajló lenne. Volt idő, amikor az volt, de ma már évek óta nem az. A lap nagy erényének tartom továbbá, hogy a társadalomtudományok összességének a képvisellete mellett szépirodalmat is közöl, sőt illusztrációként képzőművészeti alkotásokat is.

3. Erre nagyon könnyű válaszolnom. Maradjon olyan, amilyen az elmúlt években lett. Legyen továbbra is a határok nélküli magyar nyelvű szellemiség orgánuma, tartsa meg diszciplináris sokoldalúságát, és ne engedjen semmiféle politikai nyomásnak. Röviden: maradjon meg a magyar kultúra kufárok nélküli ökomenikus templomának. Talán magyarországi jelenlétét és a digitális térben való megjelenését lehetne markánsabbá tenni.

4. Nem vagyok optimista. Az internet minden papíralapú sajtótermék jelentőségét aláássa. A folyóiratokét is. Korosztályommal együtt én persze ma is Gutenberg-galaxisában élek. Legjobb barátaim a könyvek, s híreket változatlanul újságból szeretek olvasni kávé mellett. Ha valamit nem tudok, gyakran még mindig könyvtárba megyek. Mi azonban már a kimenő nemzedékhez tartozunk. S az utánunk jövők számára Gutenberg világát egyre inkább a digitális tér világa váltja fel. Ez nem jó vagy rossz, számukra ez a természetes. Lehetséges, hogy a papíralapú kulturális folyóiratok éveit ugyanúgy meg vannak számlálva, ahogy a 70 pluszosoké.

SZAKÁLY SÁNDOR

történész, az MTA doktora, a *Korunk* Kulcsa díjazottja (2013)

1926 februárjában jelent meg a *Korunk* folyóirat első száma és azt követően már sok-sok lapszám változatos tartalommal, de mindig ugyanazzal a céllal: kultúrát közvetíteni az olvasók számára, megőrizni a magyar nyelvet, irodalmat, történelmet, képzőművészetet, s kitekinteni a világra. Ha nem is a nagyvilágra, de legalább a bennünket körülvevőre.

S mikor fogalmazódtak meg bennem a most leírtak? Valamikor az 1970-es, 1980-as években. Egyetemi hallgató voltam az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán, nappali tagozaton, történelem-könyvtár szakon. A Külügyminisztérium Könyvtára könyvtárszakos hallgatókat keresett, amolyan könyvtári segédmunkára. Jelentkeztem, és az órarendem biztosította lehetőségek szerint heti két-három alkalommal is visszaosztottam a könyveket, rendeztem a folyóiratokat, később katalóguscédulákat gépeltem, majd egy idő után már szakozhattam is.

A folyóiratok, hetilapok között a határainkon túli magyar nyelvűek is ott voltak. Akkor kezdtem el forgatni a *Korunk* számaikat is. Nem állítom – mert nem lenne helytálló –, hogy mindig mindent elolvastam, de azért...

Később megismertem személyesen Kántor Lajost, majd Kovács Kiss Gyöngyöt. Ez már a 2000-es évek „hozadéka”. Közben olvashattam a *Korunk* valamely

számában egy Sz. G. monogrammal megjelent ismertetést a *Volt-e alternatíva? Magyarország a második világháborúban* címet viselő tanulmánykötetéről.

Az idők folyamán egy-egy írás erejéig szerzőjévé is váltam a folyóiratnak, előadója a Korunk Akadémiának.

S miként láttam, illetve látom a folyóiratot immár „külsős/belső szemmel”? Megfelelően kiválasztott témák, az adott témák megírásához a legjobbnak tartott szerzők – mindenféle világnézeti, politikai stb. elvárások és fenntartások nélkül! –, hitelesség, nyitottság és pontos megjelenés.

Lehet-e, kell-e ennél többet elvárni egy folyóirattól, amely nem tagadta meg soha eleit, és a legnehezebb időszakokban is szolgálta mindazt a célt, amelyet alapítói megfogalmaztak. Hogy ez mennyire nem volt egyszerű és könnyű? Arról azok beszélhetnének, akik átélték azokat az éveket, amelyeket ceaușescu korszaknak nevezhetünk.

A *Korunk* sok mindent megélt és átélt, és ami a leglényegesebb, ma is él! Ez az élni vágyás teszi lehetővé, hogy nyitott legyen minden nála jelentkező szerző számára, akikkel szemben a szerkesztőség alapvetően egy elvárást támaszt: minőség.

S van-e, lesz-e jövője az ilyen elvárásokat támaztó folyóiratnak? Szerintem igen. Még akkor is, ha napjaink online világára ez a legkevésbé jellemző. A gyors hír, a különböző írásokból összeollózott, megcáfolhatatlannak beállított értékelések, állítások és így tovább.

Mindez a *Korunktól* távol áll. A szerkesztők nemcsak átveszik a kéziratokat, de el is olvassák azokat, ha kell, egyeztetnek a szerzőkkel, és fórumot biztosítanak, adott esetben a vitáknak is.

Magam úgy vélem ennek a jövőben is így kellene lennie. Van, aki a változtatásokban hisz, és van, aki úgy véli, mindig szükséges a megújulás. Bizonyára ebben is van igazság, de magam úgy vélem, hogy néha a változatlan is jelenthet egyben megújulást. Sokszor tapasztalhatjuk, hogy a nagy változáson, „ráncfelvarráson” átesett napi- és hetilapok, folyóiratok egy idő után visszatérnek a „rég formára”. Ez alatt nem a külsőnt értem, sokkal inkább azokat az elveket, amelyeket az elődök megfogalmaztak.

Magam úgy látom, hogy a *Korunk* esetében is érvényes az a régóta és sokszor emlegetett mondás, miszerint „Az érték a mérték.”

S hogy ezt az elvet mennyire és miként lehet érvényesíteni a jövőben, szükség van-e/lesz-e kulturális folyóiratokra, mennyiben formálhatják azok ízlésünket, miként irányíthatják rá figyelmünket a különböző művészeti ágakra, segítenek-e múltunk megismerésében? Ez az alapvető kérdés. Lehet válasz gyanánt erre mindenféle elméleteket felállítani, hosszú filozófiai okfejtésbe bocsátkozni, miközben a válasz – legalábbis a részemről – nagyon egyszerű: a kulturális folyóiratokra szükség van, azoknak meghatározó tudat- és ízlésformáló szerepük kell hogy legyen a jövőben is. A jövő mérhető belátható években és évtizedekben, és ha majd a *Korunk* indulásának 150 évfordulóján utódaink is hasonló felkérést kapnak, és veszik a fáradságot, hogy válaszoljanak, akkor talán előveszik a *Korunk* folyóirat e számát is, amelyből képet kaphatnak arról, hogy 2025-ben, 2026-ban kik és miként vélekedtek arról, hogy jó, hogy van *Korunk*, és remélték, hogy majd lesz még akkor is.

Az ezen gondolatokat „számítógépe billentyűzete” segítségével megfogalmazó „*Korunk*-barát” szerző bízik abban, hogy a *Korunk* folyóirat fennmaradása

dolgában „tévedhetetlennek” bizonyul majd, és 2076-ban is lesznek szerkesztői, szerzői – és ami a legfontosabb – olvasói a *Korunk*nak!

TÁNCZOS VILMOS

néprajzkutató, az MTA külső tagja, a *Korunk* szerkesztőtanácsának tagja

1. Először Csíkszeredában a Matematika–Fizika Líceum (ma Márton Áron Főgimnázium) diákjaként találkoztam a folyóirattal és annak szerkesztőivel. A magyartanárnom szorgalmazta az előfizetéseket az *Utunk*, az *Igaz Szó* irodalmi lapokra, valamint a *Korunkra*. A házi archívumomban még megvannak azok a folyóiratszámok, amelyekre 1977–1978 táján vékonypénzű diákként helyelközzel előfizettem. Ezt a korszakot a mai közbeszéd és az oktatás túl sematikusán kezeli, holott a valóság ennél sokkal árnyaltabb. Ebben az időben a magas színvonalú kultúrához – könyv, folyóirat, színház, komolyzene, hanglemezzel, művészeti album, művészfilm stb. – olcsón hozzá lehetett jutni, még a Nyugatról jött kultúrához is, bár ez utóbbihoz valamivel kissé mégis drágábban. Az anyanyelvi kultúrára akkor Erdélyben tömegigény volt: a Kriterion-könyvek több tízezres példányszámban jelentek meg, a hét erdélyi magyar színház folyamatosan telt házzal játszott, az említett folyóiratokat is nagyon széles körben olvasták, és nem csak a humán értelmiség. A szerkesztők és a terjesztők állandó kapcsolatot tartottak az olvasóikkal, így a középiskolákkal is. Aradi József *Korunk*-szerkesztőt például egy akkori *Korunk*-találkozón ismertem meg. Néhány évvel ezelőtt, sok évtized múltán volt szerencsém újra elbeszélgetni vele itt Kolozsvárt, és bevallom, igen megtisztelő volt számomra, amikor ő is emlékezett arra, hogy mi először 1977–1978 táján a csíkszeredai középiskola dísztermében találkoztunk, és hogy én őt akkor – magyar szakra készülő ifjúként – valamilyen társadalomtudományi kérdéssről faggattam. Kapcsolatom Aradi Józseffel és bizonyos mértékig magával a folyóirattal később elmélyült. Mi, magyar szakos egyetemisták, rendszeresen jártunk be a Monostori út elején, a régi vármegyeháza (mai városháza) földszintjén lévő szerkesztőségbe, ahol másokkal is találkoztunk. Esténként itt zajlottak a *Korunk* társadalomnéprajzi körének ülései is, ha jól emlékszem, kétheti vagy havi rendszerességgel. Továbbá itt került sor a *Korunk* Galéria kiállításaira, amelyek ugyancsak eseményszámba mentek, mert nemcsak a kiállított képzőművészeti alkotások, hanem a kiállításmegnyitók is érdekesek voltak, és ilyenkor művészi műsorok (vers, zene) is elhangzottak.

A szerkesztők asztalai körben egymás mellett álltak egy nagy teremben, amelynek ablaksora a Monostori útra nézett. A legtöbb asztal mellett rendszert ült valaki, Szilágyi Júliára, Veress Zoltánra, Kántor Lajosra, Herédi Gusztávra emlékszem. Azt hiszem, az idő tájt a szerkesztők kötelező módon naponta bejártak a szerkesztőségbe. A nagy tekintélyű és felfelé, a hatalom irányába mindenért a hátát tartó Gáll Ernő főszerkesztő szobája oldalt a bejárattól jobbra volt. Ővele voltaképpen csak később, 1990 után, a Kriza Társaság révén ismerkedtem meg személyesen. Aradi József – számunkra: „Jocó” – asztala mindjárt balra, a bejárati ajtó mellett volt. Ő maga viszonylag keveset írt, de korszerű szellemi tájékozottsága és intelligenciája egészen kivételes volt. Általa valami szabadabb levegő áramlott felénk. Rendszeresen bejárt a bukaresti francia kulturális intézet könyvtárába, ahol Nyugaton kiadott könyvekhez jutott hozzá. Hatalmas személyes könyvtára volt, több nyelven olvasott, kölcsönzött is könyveket. Roland Barthes, Jurij Lotman, Mihail Bahtyin, Jacques Le Goff – ilyen szerzőkről lehetett

vele jókat beszélgetni. Emlékszem, egyszer azzal adta át nekem A. J. Gurevics *A középkori népi kultúra* című orosz könyvét, hogy fordítsak le belőle egy részt a *Korunk* számára. A fordítás persze lassan, nehézkesen ment, közben a könyv Magyarországon rövidesen megjelent, de a magyar–orosz szakos diáknak adott feladat élő bizonyága a szerkesztő naprakész tájékozottságának.

A *Korunk* baloldali orientációjú folyóirat volt, és a baloldaliság jegyében minden korszakában támogatta a szociográfiai érdeklődésű népi írókat és társadalomkutatókat, amelyekhez magam is vonzódtam. De még ennél is többről volt szó. Az 1970–1980-as években eleinte érthetetlennek, furcsának tűnt számomra, hogy itt, a *Korunk* köreiből feltűnik egy olyan eszmeiség, amelyik mintha azt hirdetné, hogy a demokrácia, az egalitarizmus, a szubszidiaritás stb. jegyében önszerveződő népi társadalmak, mint amilyen a demokratikus székely paraszti társadalom volt valaha, az erdélyi értelmiség számára is valamiféle követhető modellt jelenthetnek. De később, amikor épp a *Korunk* révén megismerkedtem az 1930-as évek eszmei útkeresésével, nevezetesen az Erdélyi Fialokkal, Venczel Józseffel és körével, kissé a keresztényszocializmus eszmeikörével, végül megértettem ezt a gondolatot, amelyet akkoriban Imreh István, Egyed Ákos, Nagy Olga, de még az urbánusabb érdeklődésűek is, például és legfőképpen a hozzánk akkor talán legközelebb álló Aradi Jócó, sugalmaztak, sőt magyaráztak nekünk, fiataloknak. Egyik évfolyamtársammal ebben a szellemben ekkor írtuk a *Közösségi formák műhelye* című első, szárnypróbálgató „tanulmányunkat”, amelyik a folyóirat 1983/5-ös számában jelent meg. Mindez ma már utópikusnak hat, de akkor diktatúrában éltünk, és egymásra támaszkodva kerestünk valami eszmei kiutat.

2. Az éves perspektívában előre megtervezett tematikus *Korunk*-számok mind érdekesek és minőségiek. A tematikus jelleg lehetővé teszi az átgondolt, olykor egységes elméleti alapokon nyugvó koncepciózus szerkesztést. Minden lapszám jelentős tudományos reflexiót, olykor szintézist jelent az adott témakörben. Ez a szerkesztési elv azonban óhatatlanul korlátoz is: megköveteli a témához való igazodást, ami olykor egy adott szerkesztői koncepcióhoz vagy egy adott tudományos paradigmához való igazodással egészül ki. Ily módon a folyóirat nehézkesebben tud válaszolni az éppen aktuális kulturális kérdésekre.

3. A most 100 éves *Korunk* minden történelmi korszakában érzékeny volt az újra, a világot meghatározó korszerű eszmei értékekre. Ezt az örökséget, úgy vélem, tovább lehetne vinni úgy, hogy a folyóirat közben megvalósítsa az egységes és a lokalitás (erdélyiség) egységét. A baloldali eszmeiség történelmi örökségének felvállalását is helyes irányultságnak tartanám, éppen azért, mert az igazi baloldaliság – értelmezésemben ez nem valamiféle progresszív liberalizmus, hanem a szociális problémák, a szegénység iránti érzékenység – nincs jelen kellő súllyal a mai magyar kulturális életben, az oktatásból pedig végképp hiányzik.

4. A mai össztársadalmi tudat az új mediális viszonyok között rendkívül fragmentálttá vált. Mivel különböznek a világról való tájékozódás médiumai és intézményei, az emberek világtérképezését és társadalmi viselkedését eltérő eszmék határozzák meg. De a mai kornak is vannak olyan közös társadalmi problémái, amelyek az embereket foglalkoztatják. A *Korunk*nak – hagyományaihoz híven – ezekre kell reflektálnia.

ZSOLDOS ATTILA

történész, az MTA rendes tagja, a Korunk Kulcsa díjazottja (2018)

1. A kérdés értelmet ad annak, hogy fegyelmezett munkavállalóként kénytelen vagyok több-kevesebb pontossággal dokumentálni történelmi tevékenységem különféle mozzanatait. Kizárólag publikációim listájára hagyatkozva ugyanis félrevezettem volna az olvasót, mivel első írásom 2015-ben jelent meg a *Korunk* hasábjain, valójában azonban a kapcsolat néhány évvel távolabbi múltra tekinthet vissza: már 2011 tavaszán alkalmam volt előadást tartani a Korunk Akadémia rendezvényén. Minden bizonnyal egy megtisztelő felkérésnek tettem eleget, ami alighanem annak volt köszönhető, hogy az idő tájt kezdett rendszeresebbé válni az erdélyi és partiumi magyar tudományos és kulturális élet személyiségeivel és intézményeivel kialakuló kapcsolatom, mely a korábbiakban legfeljebb alkalmoszerűnek volt mondható. A *Korunkkal* kialakult együttműködés azonban valóban a 2010-es évek közepétől vett új lendületet további írások és előadások révén, s a kapcsolat ma is élő, aminek egyik bizonyága ez az írás.

2. Valóban csak benyomásokról lehet szó, bár a *Korunk* rendszeres olvasója vagyok. Módszeres elemzésre azonban, hozzáértés híján, bizonyosan nem vállalkozhatom. Az említett benyomások mindazonáltal szerfelett kedvezők. A szerkesztői gyakorlat igen széles körből meríti a lap témáit: egy-egy szám az adott vezérfonalat követve izgalmasan változatos, nem is beszélve az egyes évfolyamokról, illetve utóbbiak egymásra következően felépülő sorozatáról. Tekintve, hogy kulturális folyóiratról van szó, feltételezve továbbá, hogy a kultúra lényegéhez tartozik a sokszínűség – és a magam részéről kész vagyok ezt feltételezni –, a folyóirat ezen legfőbb jellemzője olyan erény, amit nehéz lenne túlbecsülni (és nem is érdemes próbálkozni vele). Felfedezni vélek ugyanakkor egy másik, nem kevésbé jelentős, a szerkesztési koncepcióval és gyakorlattal elválaszthatatlanul összefüggő jellegzetességet: a *Korunk* úgy erdélyi – és persze, magyar –, hogy eközben ízig-veéig európai. Napjainkban ez korántsem számít magától értetődőnek, éppen ellenkezőleg, számos jele mutatkozik annak a törekvésnek, mely egyfajta szembenállást tartana kívánatosnak e téren. Személy szerint Európa bármely pontján otthon érzem magam – Lisszabonban éppúgy, mint Budapesten vagy Kolozsvárt –, s az, hogy ez utóbbi város múltjában és jelenében ma már jobban kiismerem magam, mint két évtizeddel ezelőtt, jelentős részben éppen a *Korunk*nak köszönhető.

3. Nehéz kérdés, s nemcsak azért, mert tanácsokat osztogatni roppant veszedelmes dolog, hanem azért is, mert még emlékszem arra, milyen volt az, amikor valamely folyóirat szerkesztőjeként én kaptam tanácsokat és javaslatokat. Ezek nem minden esetben voltak teljesen ostobaságok, de mindig erőfeszitésembe került, hogy magamba fojtsam a „Na persze, ha te azt tudnád, kedves barátom ...” kezdetű mondatot. Ha mindettől mégis eltekintek, akkor elsőként arra gondolok, hogy nincs az a centenárium, mely indokolhatóvá – érdesebben fogalmazva: menthetővé – tenne valami olyasmit, amit „megújulás”-nak szokás nevezni lelkendezve. Személyes tapasztalataim szerint bármi, ami „megújul”, szükségképpen rosszabb lesz, mint volt, s a kérdés csupán az lehet: vajon mennyivel? Így van ez a legtöbb esetben még akkor is, ha a „megújulás” jelszava nem csupán álcabáló, hanem valóban jó szándék áll a háttérben. Efféle kérdés felmerülésekor mindig eszembe jut Andrzej Stasiuk azon története, amelynek színhelye egy Magyarországon megszervezett nemzetközi író tábor, ahol az amerikai instruktorok szóvá teszik, hogy írásaiban nem fejlődnek a hősök, amit azzal kommentál:

„próbáltam megmagyarázni nekik, hogy [...] már elegendő van a változásból, szeretném, ha a világ végre tartós lenne [...], hogy épp a mozdulatlanság tölt el csodálattal” (Jurij Andruhovics – Andrzej Stasiuk: *Az én Európám*. Két esszé az úgynevezett Közép-Európáról. Ford. Körner Gábor. József Attila Kör – Kijárat Kiadó, Bp., 2004. 109.). Stasiuk egyébiránt – írásainak olvasójaként nekem legalábbis úgy tűnik – igencsak érti a Varsó és a Duna-delta között elterülő világot, és sem ő, sem Andruhovics nem lehet ismeretlen a magyar olvasók előtt: műveik némelyike, magyar fordításban, ott sorakozhat a könyvespolcokon.

4. Ez még nehezebb kérdés. A kulturális folyóiratokról nem rendelkezem olyan mélyreható ismeretekkel, amelyek megalapozhatnának egy, akár csak elfogadható választ, s ez még inkább igaz a mai társadalomra még akkor is, ha ez utóbbi fogalom értelmezési tartományát leszűkítjük, a folyóirat nyelvét alapul véve, a magyar – erdélyi, romániai és magyarországi – társadalomra. Felületes ismereteim alapján az mégis megkockáztatható talán, hogy az emberi civilizáció történetében volt már daliásabb korszaka a kultúrának a mainál, miként az azt hitelesen közvetíteni képes médiumoknak, így a kulturális folyóiratoknak ugyancsak. A digitalizáció némely áldását magam is élvezem nap mint nap (még úgynevezett okostelefon nélkül is), eközben azonban annak szintén tudatában vagyok, mekkora árat kell fizetni a gyorsaságért és a kényelemért. Amennyire tudom, már kétségtelen kutatási eredmények igazolják az információszerzés új módszereinek és eszközeinek az ember kognitív képességeire gyakorolt kártékony hatásait, s ha valóban így van, amiben nem látok okot kételkedni, a fejlemény nem lep meg különösebben. Én még ahhoz a nemzedékhez tartozom, amelynek tagjai között nem számít ritkaságnak, hogy valaki egy-egy új lapszámot vagy könyvet beszerezve alig várja azt az időt, amikor egy kényelmes karosszékben elhelyezkedve végre ráérősen beletemetkezhet új olvasnivalójába. Korosztályom vállalkozó kedvű egyetemistái még folyóiratot alapítottak – ezek némelyike idővel komoly rangot vívott ki magának a tudományos életben –, mai utódaik inkább blogot írnak, ha ugyan. Gondoltam már arra nemegyszer, hogy ebből a szempontból helyzetem nem sokban különbözik attól az 5. század eleji Dél-Galliában élő római polgártól, akinek áll még a városa, de a távoli dombok gerincén már fel-feltűnnek a gót lovasok. A *Korunk* – és a hasonló folyóiratok – szerepe mi más is lehetne korunkban, mint a civilizáció, a kultúra őreként helytállni?

